

TALABALARDA O‘QUV MOTIVINI RIVOJLANTIRISHGA PSIXOLOGIK YORDAM**Asilova Sanobar Xatambojevna**

Qo‘qon universiteti Ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi

Ismoiljonova Shahrizoda

Qo‘qon universiteti II bosqich talabasi

Annotatsiya: Maqolada o‘quv motivatsiyasi va o‘quv motivlari nazariyasining asosiy masalalari muhokama qilinadi. Talabalarning o‘quv motivini rivojlantirishda jaxon psixologiyasida yaratilgan metodlar, metodikalar, testlar, anketalarning foydali tomonlari yoritilgan. Shuningdek talabalarda o‘quv motivini rivojlantirishda ko‘mak beradigan fikr mulohazalar keltirib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: Talaba, o‘quv motivatsiya, ko‘nikma, ta‘lim yutuqlari, psixologik yordam, ta‘lim motivatsiyasi, metodikalar, innovatsion metodlar.

Kirish:

Bugungi kunda mamlakatimizda uzluksiz ta‘lim tizimining yuqori bosqichi bo‘lmish, oliy ta‘lim tizimida bir qator tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Mustaqil fikrga ega va yuksak saviyali kadrlar tayyorlash masalasiga davlat siyosati darajasida ahamiyat qaratilmoqda. Sh.M.Mirziyoevning “Oliy ta‘lim muassasalarida ta‘lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta‘minlash bo‘yicha qo‘shimcha chora tadbirlar to‘g‘risida” gi 2018-yil 5-iyundagi PQ-3775-son qarori aynan shu masalaga qaratilgandir. Talabalarning o‘quv motivini rivojlantirishda jaxon psixologiyasida yaratilgan metodlar, metodikalar, testlar, anketalar, zamonaviy apparatlar, laboratoriya mashg‘ulotlari o‘tkazish instruktsiyasi, trening, kompyuter dasturlari, praktikum, psixologik kabinetlardan foydalanish uslubi va qo‘llanmalarni mahalliy sharoitga moslashtirish va uni sinab ko‘rishni keng yo‘lga qo‘yish orqali amalga oshiriladi. Ta‘lim motivatsiyasi muammosini hal qilishning ahamiyati uning ta‘lim jarayonini samarali amalga oshirish uchun muhim ekanligi bilan belgilanadi. Ma‘lumki, aynan o‘qishga nisbatan salbiy yoki befarq munosabat talabaning past yoki yomon o‘quv faoliyatiga sabab bo‘lishi mumkin. Katta rol o‘quvga qiziqishni shakllantirishda, muammoli vaziyat o‘yinlari yaratishda, o‘quvchilarning bilim zahiralari yordamida yecha olmaydigan qiyinchilik bilan to‘qnashishi; qiyinchilikka duch kelganda, ular yangi bilimlarni olish yoki yangi vaziyatda eskisini qo‘llash zarurligiga ishonch hosil qiladi. Faqat doimiy keskinlikni talab qiladigan ish qiziqarli. Aqliy kuch talab qilmaydigan yengil material qiziqish uyg‘otmaydi. O‘quv faoliyatidagi qiyinchiliklarni bartaraf etish unga qiziqish paydo bo‘lishining eng muhim shartidir. O‘quv materialining va o‘quv topshirig‘ining murakkabligi qiziqishning ortishiga faqat bu qiyinchilikni amalga oshirish mumkin, yengib o‘tish mumkin bo‘lganda olib keladi, aks holda qiziqish tezda pasayadi. Ta‘lim olish har qanday inson uchun ajralmas talabdir, shuning uchun ta‘lim motivatsiyasi muammosi pedagogika va ta‘lim psixologiyasining markaziy muammolaridan biridir. O‘quv faoliyati ko‘p motivli bo‘ladi, chunki talaba faoliyati turli manbalarga ega. M.V.Matyuxina ta‘lim motivatsiyasining manbalariga ko‘ra motivlarning uch turini ajratadi:

1. Ichki - kognitiv va ijtimoiy ehtiyojlar(ijtimoiy tomonidan tasdiqlangan harakatlar va yutuqlarga intilish);

2. Tashqi - talablar, kutish va imkoniyatlarni o'z ichiga olgan talaba hayotining shartlari bilan belgilanadi (talablar ijtimoiy xatti-harakatlar, muloqot va faoliyat normalariga rioya qilish zarurati bilan bog'liq

3. Shaxsiy - qiziqishlar, ehtiyojlar, munosabatlar, standartlar va stereotiplar, shuningdek, ta'lim va boshqa faoliyat turlarida o'z-o'zini takomillashtirish, o'zini o'zi tasdiqlash va o'zini o'zi amalga oshirish istagini belgilaydigan boshqa manbalar.

Zamonaviy ta'lim jarayonida birinchi o'rinda talabaga faqat ma'lum ko'nikma, bilim va malakalarni o'rgatish emas, balki ta'lim jarayonining natijasini aks ettiruvchi shaxsning xususiyatini va individualligini shakllantirish, shaxsning ehtiyojlari va motivlari tizimini ishlab chiqish zarur bo'lib, bu o'z navbatida ta'lim sifatining ko'rsatkichidir. Talabalarning rivojlanishida ta'lim motivatsiyasi katta ahamiyatga ega. Uning rivojlanishida asosiy rolni professor-o'qituvchi bajaradi. Talabaning o'quv motivini shakllantirishning eng muhim sharti uning o'quv faoliyatining ma'nosini tushunishi, uning shaxsan o'zi uchun ahamiyatini anglab yetishidir. O'quv materialining mazmuniga va o'quv faoliyatining o'ziga qiziqish faqat talabaning talabalar jamoasida aqliy mustaqillik va tashabbuskorlik ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'lishi sharti bilan shakllanishi mumkin, bu juda muhim hisoblanadi. Talabaning ijodiy o'qitish usullari va o'rganilayotgan fanni tushunishi qanchalik faol bo'lsa, o'quvchini qiziqtirish shunchalik oson bo'ladi, shu bilan birga, tayyor materialni shubhasiz taqdim etish esa ularda qiziqish uyg'otmaydi, garchi bu mavzuga xalaqit bermasa ham. Bundan kelib chiqadiki, o'rganishga barqaror qiziqishni shakllantirishning asosiy vositasi o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning faol izlanishlarini yoki boshqacha aytganda, mustaqil bo'lishni talab qiladigan savol va topshiriqlardan foydalanishdir. Talabalik yoshidagi o'quvchilarning psixologlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda motivatsion yo'nalishlar va o'rganish muvaffaqiyati o'rtasida ijobiy bog'liqlik aniqlangan. Ta'limdagi eng katta muvaffaqiyat jarayonga va natijaga yo'naltirilganligi bilan ta'minlanadi. Talaba sifatida psixolog N.S. Leitesning fikriga ko'ra, umuman faoliyat asosan tanlab olinadi va qobiliyatlarning rivojlanishi bilan uzviy bog'liqdir. Ta'lim motivini ro'yobga chiqarish, o'z-o'zini tarbiyalash usullarini o'zlashtirish uchun ta'lim tizimida ko'plab oraliq maqsadlarni qo'yish va amalga oshirish kerak: o'z ta'lim faoliyatining uzoq muddatli natijalarini ko'rishni o'rganish, o'z-o'zini tarbiyalash uchun maqsadlar qo'yish, tarbiyaviy harakatlarni amalga oshirish, ularni o'z-o'zini tekshirish maqsadlari. Bu haqida A.N. Leontev shunday deb yozgan edi: "Hayotga kirishni o'rgatish talaba uchun hayotiy ma'noga ega bo'lishi uchun zarurdir. A.I.Gebos o'quvchilarning o'qishga bo'lgan ijobiy motivini shakllantirishga yordam beruvchi omillarni (shartlarni) ajratib ko'rsatdi:

- ta'limning bevosita va yakuniy maqsadlaridan xabardorlik;
- olingan bilimlarning nazariy va amaliy ahamiyatini anglash;
- o'quv materialini taqdim etishning hissiy shakli;
- rivojlanishda "istiqbolli yo'nalishlarni" ko'rsatish ilmiy tushunchalar;
- ta'lim faoliyatining kasbiy yo'nalishi;
- o'quv faoliyati tarkibida muammoli vaziyatlarni yuzaga keltiradigan vazifalarni tanlash;
- o'quv guruhida qiziquvchanlik va "kognitiv psixologik iqlim" mavjudligi.

Talabalarda o'quv jarayonlarini o'zlashtirishi bo'yicha har doim qo'llab-quvvatlash va psixologik yordam zarurati sezilga. So'nggi 20 yil mobaynida hayotga, shuningdek, ta'limga shiddat

bilan yangi metodlar, qog‘ozsiz axborot manbai: videokompyuter tizimi kirib keldi. Talabalarda o‘quv motivini rivojlantirishga turli xil metodlar, psixologik tadqiqotlar, motivatsiyalar orqali yordam berishimiz mumkin. Bu borada metodlarning o‘rni beqiyos. O‘qitishning zamonaviy metodlarini qo‘llash o‘qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Hozirgi paytda o‘rganiladigan bilim manbalariga ko‘ra, metodlar 5 guruhga bo‘linadi hamda qator usullarni o‘z ichiga oladi:

1. Amalda sinash, tajriba metodi:

- tajriba o‘tkazish, amaliyot o‘tkazish;
- mashq qilish jarayonida qatnashish, mehnat, ishlab chiqarish.

2. Ko‘rgazmali namoyish qilish metodi:

- o‘quvchi, talabalar tomonidan kuzatish, amaliyot o‘tkazish.

3. Og‘zaki so‘z orqali ifodalanadigan metod:

- tushuntirish, ongiga etkazish;
- hikoya qilish;
- o‘zaro fikr almashuv;
- suhbat o‘tkazish;
- yo‘l – yo‘riq, ko‘rsatma berish;
- ma‘ruza;
- munozara, bahs

4. Kitob bilan ishlash:

- o‘qish, o‘rganish, tezda ko‘rib chiqish;
- sitata keltirish va uning ustida ishlash, bayon yozish;
- referat yozish, konspekt tuzish.

5. Video metod:

- kompyuterda mashq, test yechish;
- nazorat o‘tkazish;
- internetda ishlash;
- o‘quv filmlarini tayyorlash va namoyish etish;
- axborot texnologiyalariga asoslanib, ishlab chiqilgan dasturlar asosida

kompyuterda iqtisodiy ko‘rsatkichlarni hisoblash, ularga omillar ta‘sirini o‘rganish;

■ multimedia asosida taqdimot tayyorlash, namoyish etish va boshqa shu kabilarni qamrab oladi.

Xulosa qilib aytganda, ta‘lim motivini ro‘yobga chiqarish, o‘z-o‘zini tarbiyalash usullarini o‘zlashtirish uchun ta‘lim tizimida ko‘plab oraliq maqsadlarni qo‘yish va amalga oshirish kerak. Talabalar metodlar orqali aniq, ma‘lum tushunchalarga, ko‘nikmalarga ega bo‘lishadi, vaqtdan unumli foydalanishga, aniq ilmiy bilimlarga tayanib ish ko‘rishga harakat qilishadi. O‘qitishning zamonaviy usullarini qo‘llash o‘qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Talabalarga o‘zlashtirish va rivojlanishlari uchun har doim psixologik qo‘llab-quvvatlash va ko‘mak zarur hisoblanadi. Bunday psixologik yordamlar orqali talabalarda oldindan belgilangan maqsadga erishish uchun harakat va faoliyatni ijobi tarafga o‘zgarishini va sifat darajasini kuzatishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. S. To'ychiyeva. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya (o'quv-metodik qo'llanma). TDPU, - T.: - 2004.
2. E. G'oziyev. Psixologiya. Darslik. «O'qituvchi» nashriyot-matbaa ijodiy uyi. Toshkent. - 2008.
3. <https://apriori-nauka.ru/uz/simulacra/osobennosti-formirovaniya-vnutrennei-uchebnoi-motivacii-studentov.html>
4. Epifanova, S. Ta'lim motivatsiyasini shakllantirish / S. Epifanova // Rossiyada oliy ta'lim. - 2000. - 3-son. - 106-107 b. 2. Juravlev, D. O'rganishdagi motivatsiya va muammolar / D. Zhuravlev // Xalq ta'limi. - 2002. - No 9. - 123-130 b.
5. При копировании материала, ссылка на источник обязательна: <https://apriori-nauka.ru/uz/simulacra/osobennosti-formirovaniya-vnutrennei-uchebnoi-motivacii-studentov.html>
6. Asilova Sanobar Xatamboyeovna. (2023). O'QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISDA PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK YORDAM. [Data set]. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10429442>
7. Aminjonova, C. A. (2021). Methodology and problems of teaching the subject "Biology" in medical universities. Смоленский медицинский альманах, (1), 15-18.
8. Toxirjon, U. (2024). PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIRNI O'RGANISH. Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 22-27.
9. Toxirjon, U. (2024). BOSHLANGICH SINFLARDA O 'QISHNI YETKAZIB OLIHGA QIYNALAYOTGAN O 'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 9-13.
10. Umarov Tokhirjon. (2024). PROVISION OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN EXTREME SITUATIONS IS SOCIAL. International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives, 2(2), 1-6. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/28>
11. В статье представлена информация о роли педагогики и психологии в повышении качества и эффективности образования, формировании зрелого поколения. Данное научное исследование исследует решающую роль симбиотических взаимоотношений педагогики и психологии в . (2024). YANGI O'ZBEKISTONDA IJTIMOY-INNOVATSION TADQIQOTLAR, 2(2), 5-12. <https://nuzjournals.uz/index.php/yoiit/article/view/79>
12. Умаров Тохиржон. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ РАЗНЫХ РЕЛИГИЙ. Yosh Tadqiqotchi Jurnal, 3(2), 18-25. Retrieved from <https://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/655>
13. Toxirjon, U. (2024). XALQARO O 'QISH SAVODXONLIGINI O'RGANISH (PIRLS). Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 14-17.
14. Умаров, Т. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИГРУШЕК НА ДЕТСКУЮ ПСИХОЛОГИЮ. Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 18-21.